

מה לאדמו"ר אשכנזי, ויהדות בוכרה קווקז וגרוזיה?

מהפכה של ממש חולל כ"ק אדמו"ר הרש"ב בקרב יהדות גרוזיה ובוכרה, לאחר שפרץ דרך ושלה לשם את שלוחיו כדי להפריח רוח בקרב יהודי מדינות אלו * לרגל כ' מר חשון, יום הולדתו של אדמו"ר הרש"ב, סוקר "בית משיח" את המהפכה שחולל הרבי הרש"ב בקרב מאות אלפי יהודי קהילות המזרח, מהפכה שנמשכת עד ימינו אלה

מאת שניאור זלמן ברגר

צויר על ידי
רבי אליעזר
קולק טיכטבין
מלונדון

ת

פילת מנחה של יום חול שגרתו בחצרו של הרבי הרש"ב ברוסטוב הסתיימה זה עתה, ובתום התפילה נכנס הרבי לחדרו הק'.

לפתע נראתה במקום קבוצת אנשים לבושים בבגדי קווקזים, העושים דרכם לעבר הבית. בני הבית שלא ידעו מי הם הבאים, חשדו בהם ומיהרו להגיף את תריסי החלונות ולנעול את הדלתות. כשהבחין בכך הרבי, אמר לאנשי הבית: "למה אתם סוגרים את הדלת, הרי הללו אינם קווקזים ולא גויים – יהודים הם! פתחו את הדלתות והכניסו אותם פנימה". ואכן, קבוצת אנשים מכובדים, נכנסה פנימה ונעמדו כולם בהתרגשות בלתי מוסתרת ליד דלת חדר קדשו של אדמו"ר הרש"ב. הללו לא היו אלא קבוצת סוחרים, נציגי יהדות גרוזיה ששמעו על בואו של האדמו"ר להתגורר ברוסטוב, שהייתה סמוכה יחסית לגרוזיה, וביקשו לשוחח עמו כדי שיאציל עליהם מזיו קדושתו ושיואיל להפיץ מאורו גם על יהודי גרוזיה, באמצעות שלוחיו.

בכניסתם לחדר הושיטו את ידיהם לנשק את המזוזה, וקולו הקדוש של הרבי קידם אותם בקול מתרונן "הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו" – כשהוא רומז לבגדי הקווקזים שלבשו. [הגברים בקווקז, כולל גרוזיה, נהגו באותן שנים ללבוש צ'וחה, לבוש קווקזי מסורתי].

הסוחרים, חברי המשלחת, נישקו את ידיו של הרבי, כנהוג בקהילתם, והעניקו לרבי מתנה מכובדת. מכאן ואילך נפתחה שיחה, כשהרבי מדבר באידיש והם משיבים ברוסית, בעוד בנו יחידו של הרבי, הר"צ, מתרגם.

לאחר חילופי דברי נימוס קצרים, שאל הרבי לבקשתם. הללו השיבו: "שמענו שיש כאן רבי ועמו קהל חסידים. מבקשים אנו שהרבי ישלח אלינו רבנים שיחזקו אותנו בתורה וביהדות וילמדו אותנו תורת חב"ד, שהרבנים אשר עמנו אינם בקיאים בה".

"הנכבדים מורשי כה"ר וקהל עדתו ד' עליהם יחיו, מסרו לי מכתב ובו הביעו לי חפצכם הטוב, והתענגתי עונג רב, ותודה לא-ל כי לא אלמן ישראל מאלוקיו ותורתו הקדושה, ודבר גדול הוא בזמן הזה לחזק התורה והיראה בקרב אחינו", כתב הרבי זמן קצר לאחר מכן לאחד החכמים בעיר כותאסי. "תקותי חזקה לשלוח לכם בקרוב אם ירצה ה' איש אשר רוח בו, ויתאים לפרטי הדבר ללמד לימוד הגמרא לימוד האמת עם המלמדים והתלמידים

כ"ק אדמו"ר הרש"ב

ולהשגיח בטוב, ובעזרתו יתברך יפיק רצון מאתכם".

ואכן, הרבי הבטיח להם כי בעזרת ה' ישלח אליהם שליחים נאמנים שיפרסמו את תורת החסידות בקרב יהדות גרוזיה, ואיחל כי בעזרת ה' יזכו לראות את גידולי הגידולים של תורת החסידות בגרוזיה.

מעדות נוספת עולה, כי הרבי אמר פעם באוזני החסיד הרב אליעזר דבוסקין ה"ד, כי "זה שלוש שנים שהננו חושבים אודות יהודי גרוזיה וברצוני לשלוח אותך לשם".

בפועל, שליחות זו לא יצאה לפועל, והיא יצאה רק כעבור תקופה – עם יציאתו לשליחות של הרב שמואל לויטין, שכינה כשליח הקבוע הראשון בגרוזיה.

למה גרוזיה? למה בוכרה?

המתוודעים לפעילותו רחבת-ההיקף של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, בוודאי תמהים מדוע ולמה פרש הרבי את יריעתו גם על יהודי גרוזיה ובוכרה המהווים סמל ליהדות המזרח, הרחוקה בשפה, במנהגים ובמנטליות שנות אור מיהודי מוסקבה, נעוול, קרמנצ'וג, רוסטוב ולנינגרד (כמשל)?

למעשה, הפעילות בבוכרה ובגרוזיה היוותה פריצת דרך משמעותית בעשייה החב"דית, אך היא גם המשך עבודת הקודש של רבותינו נשיאינו, אשר בכל הדורות שלחו שליחים לחיזוק היהדות והחסידות ברחבי תבל. אלו פעלו כרבנים,

משפיעים, שוחטים ומנהיגי קהילות, ובכך הרימו את קרן התורה בכל מקום.

בתקופת נשיאותו של הרבי הרש"ב התרחבה הפעילות לאיזורים שונים ואחרים, כמו בוכרה, קווקז כולל גרוזיה ואיזורים נוספים, שם היו קהילות ותיקות וגדולות, ולהם בתי כנסת וקהילות מאורגנות. בני קהילות אלה היו יהודים יראי שמים ורודפי צדקה וחסד, אך לצד זאת סבלו מחוסר בתלמידי חכמים ומארגון מוסדות החינוך. אדמו"ר הרש"ב פרץ את הדרך גם למדינות אלה, כאשר בנו, אדמו"ר הר"צ המשיך את העבודה ביתר שאת.

לרגל יום הולדתו של אדמו"ר הרש"ב, כ' מר חשוון, חזר "בית משיח" במנהרת הזמן, לשנים בהן ליובאוויטש פרצה את הדרך לבוכרה וגרוזיה, ויהודיה הפכו לחסידים נאמנים, לצד שמירת מסורת אבותיהם מדורי דורות.

השליח החב"די הראשון לגרוזיה

כאמור, לאחר קבלת משלחת יהודי גרוזיה, שלח הרבי אליהם את החסיד הרב שמואל לויטין כדי לסייע להם להרים את קרן התורה והחסידות. הרב לויטין היה ממצוייני תלמידי 'תומכי תמימים', כיהן כרב בעיר ראקשיק שבליטא ובשל מלחמת העולם הראשונה ברח ממנה לרוסיה, וכעבור תקופה קצרה נשלח לגרוזיה על ידי הרבי הרש"ב.

עם בואו לכותאסי שבגרוזיה, פתח הרב לויטין בפעילות עניפה, כשאחד היעדים המרכזיים שלו הוא לגדל ולהכשיר דור חדש של מלמדים ורבנים מבני המקום. לשם כך השקיע מאמצים רבים בהקמת תלמודי תורה וישיבות לצעירים, כדי שאלה יהיו בבחינת "טופח על מנת להטפוח", ובבוא העת הם עצמם יוסיפו ויצמיחו כוחות תורניים מקומיים.

בד בבד עם פעילותו הרחבה למען הדור הצעיר, היה הרב לויטין מסייר בימות החול ובשבתות בבתי הכנסת בכותאסי ובערים נוספות ודורש בפני הציבור, בדרך כלל באמצעות מתורגמן. בדרשותיו אלו עורר את יהודי גרוזיה, שהיו בעלי רגש חם לתורה וליהדות, להתמסר יותר לכל ענייני היהדות, ובעיקר לחינוך יהודי אמיתי של הדור הצעיר.

פעילותו של הרב לויטין הניבה פירות, ובתוך שנים אחדות קם דור חדש של 'כלי קודש', מלמדים, מגידי שיעורים בישיבות,

הישיבה בכותאסי

הרב אברהם לוי סלויין

הרב שמואל לויטין (משמאל)
השליח הראשון לגרוזיה

שמשרת הרבנות אינה מספיקה כדי להתפרנס, לכן הוא מבקשו חבית שמן גדולה בהקפה, וממנה ימכור לתושבים מעט מעט, וכשיסיים למכור את כל השמן, ישלם לו הכול ויקבל ממנו חבית חדשה.

מנהל המפעל הסכים להצעתו, ונתן לו את מבוקשו. את השמן מכרה רעייתו לתושבים טיפין טיפין, ור' אברהם לוי'ק החל להתמסר לעבודת השליחות שהטיל עליו הרבי.

במסירות נפש רבה החל להקים מוסדות חינוך, 'חדרים' ללימודי ילדים וישיבות לבחורים. כמעט ולא שהה בביתו, אלא כיתת את רגליו מעיר לעיר, מעיירה לעיירה ומכפר לכפר, כדי להקים מוסדות חינוך ולייסד שיעורי תורה למבוגרים.

בתקופה הבאה עבר להתגורר בקולאשי, בה הקים ישיבה ותלמוד תורה גדול, בהם מאות תלמידים שקדו על לימוד התורה. בחודש תמוז תרפ"ד למדו בתלמוד תורה שלו בקולאשי כמאתיים תלמידים.

על פעילותו ברחבי גרוזיה סיפר בנו ר' ישראל סלויין:

"יהודי גרוזיה מנו באותן שנים מאה וארבעים אלף נפש שחיו בשלושים ושבע ערים ועיירות. בדרך כלל היו ליהודים המקומיים יחסים טובים עם שכניהם הגויים, ומאחר שהשלטון הקומוניסטי אסר פעילות דתית, היו משלמים שוחד לשלטונות המקומיים – בעירייה ובמשטרה – והללו היו מעלימים עין מהעבירות שהיו כרוכות בקיום מצוות ובלמוד תורה.

"אבא ניצל כמיטב יכולתו את החופש

אברהם לוי'ק יצא למסע ארוך ומייגע עם זוגתו ושלושת ילדיו הקטנים. עם הגיעם פנו לעיר קולאשי, שם התגוררו כשלושת אלפי משפחות יהודיות.

ר' אברהם לוי'ק נכנס לבית הכנסת הגדול כאשר במוחו מנקרת התהייה – כיצד יתקבל על ידי יהודי העיר.

עם היכנסו לבית הכנסת, קיבלו ה'חכם' של בית הכנסת וברכו בברכת "שלום עליכם" לבבית, ושאלו על מטרת בואו לגרוזיה הרחוקה. ר' אברהם לוי'ק השיב, כי הוא בא בשליחותו של האדמו"ר מליובאוויטש, רבי שלום דובער, על מנת ללמד תורה את יהודי גרוזיה, להנחותם הדרך בשמירת המצוות, ולהקים מוסדות חינוך עבור הדור הצעיר.

התכרכמו פני ה'חכם' והשיב כי ה'חכמים' שלהם יודעים היטב מה שעליהם לדעת בחוקי התורה ושמירת המצוות. הוא הוסיף ואמר, כי אם הוא מעוניין בעבודת השחיטה, הוא יכול למנותו בתור עוזר לשוחט. אולם, הוסיף ה'חכם', הוא אינו יכול להתחייב לשלם לו משכורת קבועה ולפרנס אותו ואת משפחתו.

לאחר חיפושים ממושכים, מצא ר' אברהם לוי'ק דירה פשוטה שבקושי היה ניתן לחיות בה. בימות החורף הקשים חדרו לתוכה רוחות עזות מכל סדק ומכל חור שהיה בקירות. הקור חזק מאוד. כשהבין שמבני הקהילה לא תצמח פרנסה, שם פעמיו אל העיירה סאמטרדיה הסמוכה, והציג עצמו לפני מנהל המפעל המקומי כרב העיר השכנה. הוא סיפר

ומעל כולם – רבים מה'חכמים', ראשי ומנהיגי עדת יהדות גרוזיה בשנים הבאות נמנו על תלמידיו ומושפעיו של הרב לויטין.

אדמו"ר הרשב"ב שלח לרב לויטין סכומי כסף שיספיקו לפעילותו, ושיגר הוראות כיצד ומה לפעול בקרב יהודי גרוזיה.

אחד המפעלים הגדולים והחשובים של הרב לויטין, היה הקמת ישיבה לצעירים, אשר בשנות השיא שלה למדו בה כשש מאות תלמידים. כדי לחזק את הישיבה ותלמידיה, שלח אדמו"ר הרשב"ב תלמידים מיישבת 'תומכי תמימים' כדי לחזק את הישיבה ואת הפעילות בגרוזיה בכללותה.

על הפעילים החבדיי"ם באותן השנים נמנו: הרב אברהם לוי'ק סלאווין, הרב נחום שמריהו ששונקין, הרב חיים מרדכי פרלוב, הרב יעקב ישראל זובער, ועוד.

הבחורים המקומיים גילו ענין מיוחד בתורת החסידות ובדרכי החסידות, ומהם שנסעו להסתופף בצלו של אדמו"ר הרשב"ב, ולאחר מכן אצל אדמו"ר הריי"צ. רבים מהם הקימו לימים משפחות חב"דיות, שצאצאיהם כיום הם חסידי חב"ד מן השורה.

עבודתו המוצלחת של הרב סלויין

ככוח עזר לפעילותו של הרב לויטין צירף אדמו"ר הרשב"ב את הרב אברהם לוי סלויין שהגיע לגרוזיה בשנת תרע"ז. ר'

כתב הרבי לבנו אדמו"ר הרי"צ במילים לא שגרתיות אודות יהודי קווקז, בוכרה וטורקיסטן: "כבר דברנו כמה פעמים .. מי יתן והיה כוחינו לייסד תלמוד תורה וישיבות בהאיים הרחוקים בארץ רוסיה כמו בקאווקאז ובוכאר' וטורקעסטאן וכדומה .. והרעיון הזה כמעט לא יצא ממחשבותי, ותמיד אני דואג על העדר היכולת הזה, אשר כמובן זה דורש סך נכון להוציא הדבר אל הפועל".

הרבי מוסיף באגרתו כי "המקומות מסוגלים המה להשריש בהם - בעזרתו יתברך - יראה טהורה והנהגה ישרה, כי האנשים בכלל תמימים המה, ובפנימיותם המה ארץ חפץ הראויה לזריעה טובה בעזרת השם יתברך, ובמשך הזמן גם התורה ימצא לה קן במקומות האלו, והרעיון הזה כמעט לא יצא ממחשבותי, ותמיד אני דואג על העדר היכולת הזה, אשר כמובן זה דורש סך נכון להוציא הדבר אל הפועל".

הרב חיים נאה

הרב שלמה יהודה לייב אליעזרוב

באגרת זו מביע אפוא הרבי את שאיפתו העמוקה לרומם את היהודים תמימי-הלב המתגוררים במקומות אלה, אך כאלה שחסר להם בדרכי התורה והמצוות.

ואכן, בסופו של דבר, חזונו של הרבי רקם עור וגידים עם יציאתו לשליחות של השליח הראשון בבוכרה הלא הוא הרב שלמה יהודה לייב אליעזרוב, מחשובי רבני חב"ד, ממנהיגי הקהילה היהודית בחברון, ובן בית בחצר הרבי. הרב אליעזרוב הוא זה שפרץ את הדרך ליהדות בוכרה בברכת אדמו"ר הרש"ב.

למעשה, שמו האשכנזי היה הרב קזרנובסקי, ורק לאחר שהחל את שליחותו בקרב יהודי בוכרה והיה לאחת הדמויות המרכזיות בקהילה, שינה את שם משפחתו ל'אליעזרוב', ובשם זה נותר כל חייו.

הכול החל בכך שהרב אליעזרוב יצא מדי פעם למסעות גיוס כספים בקרב יהודי הקהילות השונות, ובהם גם בקרב יהודי בוכרה.

הביקורים החוזרים ונשנים בערי בוכרה [באותם ימים בוכרה היתה עיר הבירה של מדינת בוכרה. לימים שם המדינה הוחלף לאוזבקיסטן ובירתה היא טשקנט], גרמו לחיבור נפשי מיוחד בין הקהילה היהודית המקומית והרב אליעזרוב. היהודים המקומיים חשו ברצונו העז לסייע להנהגה הרבנית המקומית כמו לכל יהודי, ללמוד יותר תורה, לשמור מצוות כדבעי. המצב בקהילות בוכרה החמיר לאחר שרבנים ותלמידי חכמים מקומיים עלו לחונן את עפרה של ארץ הקודש, והמצב הרוחני בקרב בני הקהילה התדרדר. נוצר אפוא

ולסגור את הישיבה שהקים בכותאיסי. יהודי כותאיסי שהיו מרושתים היטב, הודיעו לר' שמואל מבעוד מועד כי מתכננים לאוסרו. במהירות מינה את ר' אברהם לוי'ק לממלא מקומו, והוא עצמו מיהר לברוח חזרה לרוסיה אל הרבי הרי"צ שכבר התגורר בלנינגרד. בברכת אדמו"ר הרי"צ עברו ר' אברהם לוי'ק ובני משפחתו להתגורר בכותאיסי, שם ראה הצלחה רבה כרב וראש הישיבה החב"דית. גם שם עמד הרב סלוי'ן בתוקף על חיזוק היהדות. תוך כדי מאבק על קדשי ישראל, הלשינו עליו למשטרה החשאית. הרב סלוי'ן נאסר, נשלח לגלות ושם הלך לעולמו. הי"ד.

הפעילות של שלוחי אדמו"ר הרש"ב - ולאחר מכן ממלאי מקומו - התפרשה על פני ערים רבות ברחבי גרוזיה. בין הערים בהן פעלו השלוחים: כותאיסי, קולאשי, סצ'חרה, סוחומי, באטומי, טביליסי, ועוד. בשנת תש"ו עזבו אחרוני השלוחים את גאורגיה.

מצודתו פרושה גם בבוכרה

יהדות בוכרה, הייתה מונחת על לבו, של הרבי הרש"ב כפי שתיארם הרבי באחד ממכתביו "בפנימיותם המה ארץ חפץ הראויה לזריעה טובה".

בהיותו במקום נופש ומנוחה,

היחסי. הוא הסתובב בכל הערים והעיירות בגרוזיה ועסק במרץ בחיזוק שמירת המצוות, בהקמת תלמודי תורה וישיבות ובשמירת גחלת היהדות. מרגע שהגענו לגרוזיה, אני זוכר את אבא מגיע הביתה כאורח לשבת ויוצא שוב לדרכים ביום ראשון. כל ימות השבוע היה בנסיעות, בפעילות, מקים בונה ומלמד, והכול במרץ ובחיות רבה. בכל מקום אליו הגיע, אירגן קודם כל מסגרות לימודיות שבהן כל תלמיד גם למד וגם לימד את הנחותים ממנו. מי שכבר ידע חומש ורש"י, היה מלמד א"ב את אלו שאינם יודעים; מי שידע משניות, לימד חומש, וכך הלאה.

"כשהגיע לעיר או עיירה, הקדיש את שעות לפני הצהריים להוראה, ומשעות הצהריים עד הלילה, השגיח על תלמידיו שלימדו את אלה שהיו ברמה נמוכה מהם. "אחת לשבוע התנהל המסחר בשוק בקולאשי, לשם היו מביאים תרנגולים, אווזים ובעלי חיים כשרים אחרים. הקונים היו מוסרים את בעלי החיים לשחיטה, וכאשר התעוררה שאלה כלשהי, היו באים אליו לשמוע את פסק דינו. בדרך כלל היו מתעוררים לאחר השחיטה שאלות הלכתיות שונות, והוא היה הפוסק האחרון בכל שאלה שהתעוררה".

חילופי משמר שהסתיימו בעצב

בשנת תרפ"ה, ביקשה המשטרה החשאית לאסור את ר' שמואל לויטין

בית כנסת לעדת גרוזיה "בית שמואל" בנחלת הר חב"ד ע"ש הרב שמואל לויטין

בית כנסת לעדת עולי בוכרה חב"ד

הרב חוכיה רבי

צורך בסיוע מיוחד כדי לחזק את הפן המעשי ביהדותם של בני יהדות בוכרה.

האתגרים שעמדו בפני הרב אליעזרוב, לא היו פשוטים כלל. היו שקיבלוהו בזרועות פתוחות וסייעו בעדו להקים מערכת שחיטה חדשה, תלמודי תורה ורבים נשמעו לפסקיו. אך היו כאלו – בעיקר מבין הקצבים – שהיו צריכים להתאים עצמם לדרישות ההלכה, והללו ניסו להתריס נגד הרב בתואנה שהוא פוסק כמו אשכנזים. אולם לצד הרב אליעזרוב עמדו משפחות חשובות רבות שידעו כי נר ההלכה לרגליו, ולא כל שיקול אחר.

לאחר שנתיים בהן התגורר בסמרקנד, התבקש על ידי בני הקהילה המקומית למנותו כרב אצלם. וכך, בתחילת שנת תרנ"ט מונה לרב הקהילה היהודית בסמרקנד. באחד ממכתביו ביקש ממקורביו כי יתפללו עבורו שיצליח במשרתו החדשה, בהוסיפו כי אם היה יודע מראש את כובד העבודה, לא היה נכנס לזה; אולם לאחר שנכנס – קשה לצאת...

ואכן, הרב אליעזרוב ניצח בגאון על חיי הקהילה; סידר גיטין וקידושיין, דאג למוסדות חינוך, בנה מחדש את בית המטבחים, השתדל להרבות מודעות לענייני צניעות, ועוד.

המהפכן האשכנזי למד בוכרית בתוך חודש

תקופה מסוימת שהה הרב אליעזרוב בעיירה ליובאוויטש בצילו של הרבי הרש"ב. מכיוון שלא רצה לזנוח את יהודי סמרקנד, ביקש מאחיינו הרב חיים נאה, לנסוע לסמרקנד ולמלא שם את מקומו.

הרב נאה, אז גאון צעיר כבן 21, נענה לבקשה בחיוב לא לפני שקיבל את ברכת אדמו"ר הרש"ב. הוא יצא לסמרקנד ופעל בה גדולות לביצור חיי הדת, להרבצת התורה והפצת מעיינות החסידות.

כבר בתחילת הנסיעה, נערמו בדרכו קשיים רבים, אך הרב נאה לא נרתע ונסע לשם במסירות נפש של ממש.

תחילה התארח בביתו של הרב חזקיה הכהן רבין ע"ה, רב ואב"ד העיר בוכרה, כפי שסיפר בנו, הרב יהודה, בזיכרונותיו ("זרח כוכב מיעקב"):

"באותה תקופה התארחו בביתנו הרבה שלוחים מארץ ישראל. מו"ר אבי אמר להם: 'ראו את בני, ר' חיים, איך הוא גדול בתורה, בחנו אותו ואמרו לי, האם יש בארץ ישראל בחור צעיר כזה ועילוי גדול כמוהו?'

הדקדוק והסגנון של השפה... כל אלה גרמו לבני הקהילה להתחבר אליו ביתר שאת ולהעריץ אותו.

בתקופת שהותו בסמרקנד, עשה הכל כדי לחזק את היהדות במקום. הוא עסק בכתיבת פסקי הלכה ובהעמדת הדת על תילה. שאלות רבות בתחום גיטין וקידושיין זרמו אליו, וכל ספק הובא להכרעתו שהתקבלה ללא עוררין. הוא אף השקיע מאמצים רבים בתחום השחיטה והדרכת השוחטים והצליח להציל רבים ממכשול.

במקביל לכל אלה, הקדיש מאמצים רבים לחינוך הילדים. עם הזמן הביין כי הילדים המגיעים לגיל מצוות, אינם בקיאים דיים בהלכות תפילין הנצרכות. הוא חיבר אפוא ספר בשפה הבוכרית "חנוך לנער", ובו הלכות הנוגעות לכל מי שמניח תפילין. חצי מהספר תירגם הרב נאה בעצמו לבוכרית, ואת החצי השני

הרבנים השלוחים בחנו את ר' חיים, ולפלא בעיניהם, מצאוהו גאון, אך נגשו אל מו"ר אבי ואמרו לו: 'לא יתכן שכאן בבוכרה יהיה בחור צעיר עילוי כזה. הוא בודאי מארץ ישראל'. גילה להם מו"ר אבי, כי הבחור מארץ ישראל, ושמו, הרב אברהם חיים נאה."

לאחר זמן קצר עבר להתגורר בסמרקנד, שם התמנה הרב נאה לאב"ד של סמרקנד ועד מהרה התחבב על הקהילה המקומית ולמד את אורחות חייהם, עד כדי כך שאף לבש באותם ימים את המלבושים הבוכריים המסורתיים, ובחר לעצמו שם משפחה הזהה לשמות המקומיים – מענדילאו (בן מענדל).

הוא אף למד את השפה הבוכרית מתוך חומש עם תרגום לבוכרית. בתוך חודש ימים בלבד רכש לעצמו ידע ברמה של שפת אָם, ואף הפך למומחה בכללי

הצלחה רבת־דורות

יותר ממאה שנים חלפו מאז נפתחה מסכת השליחות בבוכרה ובגרוזיה, והתוצאות ניכרות בשטח גם בעצם היום הזה. צאצאי אותם תלמידים ומקורבים בסמרקנד, בכותאיסי, בבוכרה ובטיביליסי, קשורים עד היום לליובאוויטש, ומהם חסידי חב"ד של ממש. רבים מבני העדות קשורים לחב"ד והם מתגוררים בשכונות שהרבי הקים ופיתח עבורם בלוד ובנחלת הר חב"ד, במטרה להמשיך את המסורת בקרב משפחות העולים גם פה בארץ ישראל. בשנים הבאות מצוינת לטובה פעילותו העניפה של ארגון 'אור אבנר' שפעל רבות בקרב בני העדה הבוכרית בארץ הקודש, בארצות הברית ובאוזבקיסטן. כמו כן המשיכו המסגרות החב"דיות לפעול בקרב יהודי גרוזיה.

אחת העדויות הנהדרות לפעילותם של שלוחי אדמו"ר הרש"ב, הוא בניין בית הכנסת המרכזי ליהודי גרוזיה, המתנוסס לתפארת בלב שכונת 'נחלת הר חב"ד' ונקרא "בית שמואל" על שם הרב שמואל לויטין, כהצדעה לפעילותו. גם בית הכנסת המרכזי של בני עדת בוכרה בקרית מלאכי, נקרא "בית כנסת לעדת עולי בוכרה חב"ד".

חזונו ופעילותו של אדמו"ר הרש"ב, הלכו והתפתחו במשך השנים למימדים רחבים ומרשימים.

מקורות: אגרות קודש אדמו"ר הרש"ב, אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ, זכור לאברהם, ארבעה חסידים, חסיד נאמן, עבד אברהם אנכי, אדמו"רי חב"ד ויהדות גרוזיה, אדמו"רי חב"ד ויהדות תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית, תולדות חב"ד בארץ הקודש, נודע בשיעורים ועוד.

השלושה הם עברו מדבריות זרועי סכנות ושורצי נחשים, חיות רעות ושודדים, עד שהגיעו לבסוף לעיר בומביי בהודו, ומשם חזר בסופו של דבר לארץ ישראל. צר היה לו על עוזבו את סמרקנד, שם הותיר אחריו יהדות תוססת ומפוארת.

עם הגיעו לארץ הקודש בשנת תר"פ בערך, התיישב בשכונת הבוכרים בירושלים, שם המשיך במה שהחל בסמרקנד. כשנוכח לדעת ששנות השכונה אינן יודעות סדר הכשרת הבשר ומליחתו, לא חס על כבודו, אסף את כל הנשים במרכז השכונה והזגים לפניו את תהליך ההכשרה מתחילתו ועד סופו. הוא עשה כך מספר פעמים עד שהיה בטוח שאכן הבינו את התהליך כדת וכדין.

הקשר עם תלמידיו שהעריצו אותו בסמרקנד, נמשך באמצעות קשר מכתבים. כך למשל, נדרש באחת משנות הדחק לשאלת מצות שנאפו מקמח שאינו כשר לפסח. שאלה זו ועוד שאלות הלכתיות רבות שנשלחו אליו, השיב באריכות ובטוב טעם.

בשנים הבאות אף מונה לכהן כרב שכונת הבוכרים בירושלים, וכך המשיך את מסורת השליחות שלו בקרב בני העדה. לאחר פטירתו, מונה הרב חיים נאה לממלא מקומו כרב שכונת הבוכרים. כך המשיכו השניים בשליחות הרבי הרש"ב בקרב בני העדה גם לאחר עזיבתם את ארץ המקור.

השליחות לא הסתיימה, שכן בשנים הבאות שלח אדמו"ר הרי"צ את הרב שמחה גורודצקי לחזק את יהדות בוכרה. הרב גורודצקי אכן פעל גדולות ונצורות לחיזוק היהדות ולהפצת החסידות.

בשנות הכ"פים והלמ"דים אלפי בני הקהילה עזבו אותה ועלו לארץ הקודש. במקום נותרה קהילה חב"דית קטנה שהתמזגה עם הקהילה המקומית, והללו שמרו במסירות נפש על גחלת היהדות והחסידות תחת השלטון הקומוניסטי. לאחר נפילת הקומוניזם, הגיע לטשקנט, בירת אוזבקיסטן, שליח הרבי הרב אבא דוד גורביץ.

תירגם הסופר ראובן גבריאילוב, מיהודי המקום.

מבוכרה ועד לשכונת הבוכרים

בתקופה הבאה שב הרב אליעזרוב לסמרקנד ושהה בה לאורך שנות מלחמת העולם הראשונה, במהלכה פרצה המהפכה הקומוניסטית. חיילי הצבא האדום הקומוניסטי נכנסו אף למדינת בוכרה – שאמנם כבר הייתה מדינה עצמאית אבל מסופחת לרוסיה. גם שם ביקשו הקומוניסטים להשתלט על המדינה ולכפות את אורחותיהם על תושביה.

כניסתו של הצבא האדום לבוכרה הייתה בסביבות חג הפסח, מה שהקשה על היהודים להשיג בשר ויין כשרים לפסח. הרב אליעזרוב סיכן את עצמו והלך למפקד העליון של הצבא האדום באיזור, והפציר בו לאפשר ליהודים לשחוט בשר כשר לפסח, ואף לתת להם מקום להכנת יין כשר לקראת החג. הרב בדמותו המרשימה מצא חן בעיני המפקד, והלה הבטיח לו למלא את בקשתו. השניים סיכמו על תאריך ליום השחיטה.

מסיבותיו שלו החליט הרב אליעזרוב להקדים את השחיטה מספר ימים לפני המוסכם. בבוא יום השחיטה המוסכם, ביקש המפקד לתת את הבשר הנשאר לחייליו. בדיקה קצרה העלתה שהבשר כבר הספיק להתקלקל. לאחר חקירה ודרישה נודע לחיילים שהסיבה לכך היתה הקדמת השחיטה תוך הפרת הסיכום המוקדם. כועסים ורוגזים מתאוות הבשר שלא באה על סיפוקה, גמרו החיילים אומר לנקום ברב אליעזרוב ולהורגו נפש.

איכשהו נודע לו על מזימתם והוא ירד למחתרת, אך החיילים ערכו אחריו מרדף. הרב אליעזרוב נאלץ להימלט מבית לבית וממרתף למרתף כדי שלא ימצאוהו. בדרך לא דרך יצא מהעיר עם עוד שני יהודים שגם הם היו מבוקשים על ידי הצבא. כתשעה חודשים ארך מסע־בריתם של